

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

22 APR 2013

Deres 12/7414- Vår ref: Arkivkode: Dato: 16.04.2013
ref: KRS

Høring - rapport om "Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker"

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) viser til Justis- og Beredskapsdepartementets brev av 16.01.2012, Høring – rapport om «Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker».

Arbeidsgruppen har utarbeidet en grundig rapport som ivaretar barn og psykisk utviklingshemmede i avhørssituasjoner på en god måte. Direktoratet støtter i hovedsak forslagene arbeidsgruppen legger frem. Vi ønsker likevel komme med noen innspill, både på et overordnet nivå og mer spesifikke innspill til enkelte punkter.

Bufdir har ikke vurdert de økonomiske og administrative konsekvensene av forslagene i rapporten.

Overordnede merknader

- **Målgruppe**

Det foreslås ny forskrift og flere lovendringer for avhør av særlig sårbare personer. I arbeidsgruppens mandat er dette definert som barn og psykisk utviklingshemmede. Bufdir mener forståelsen av særlig sårbare personer er for snever. Det er flere grunner til dette. Psykisk utviklingshemmede er en stor og uensartet gruppe, hvor sannsynligvis bare en tredjedel har fått diagnosen av spesialisthelsetjenesten og derfor kan identifiseres i en

avhørssituasjon¹. En stor gruppe utviklingshemmede vil derfor falle utenfor tilbudet til Barnehusene dersom en begrenser målgruppen til psykisk utviklingshemmede med en gitt diagnose. Personene som vil kunne falle innenfor en definisjon som psykisk utviklingshemmet, men av ulike grunner ikke har fått en diagnose, vil likevel være i behov av kompetansen til Barnehusene i en avhørssituasjon.

Begrepet sårbare voksne blir i nasjonal og internasjonal sammenheng stadig mer benyttet og er etablert som et begrep for personer som trenger spesiell beskyttelse, også i straffesaker. *Department of Health* i Storbritannia definerer sårbar voksen som: «Person som mottar eller kunne vært i behov av pleie-, omsorgs- eller sosiale tjenester på grunn av mental eller annen funksjonsnedsettelse, alder eller sykdom, og som er eller kan være ute av stand til å ta vare på seg selv, eller er ute av stand til å beskytte seg selv mot signifikant skade eller utnyttelse²». Definisjonen omfatter en langt større gruppe enn psykisk utviklingshemmede, men disse vil i en avhørssituasjon ha samme behov for tilrettelegging og oppfølging for å sikre at deres rettssikkerhet blir ivaretatt. I Storbritannia er det vanlig at avhør av sårbare personer (inkludert sårbare voksne som ikke er diagnostisert som psykisk utviklingshemmede) gjennomføres av polititjenestemenn med spesiell utdanning for dette.

Buudir er bekymret for at en for snever forståelse av målgruppen vil føre til at rettssikkerheten og ivaretagelsen av sårbare voksne med samme behov, blir svekket. Vi presiserer at endringene også bør gjelde sårbare voksne som trenger tilrettelagte avhør for at deres rettssikkerhet skal bli ivaretatt. Vi har ikke tatt stilling til en bestemt definisjon av «sårbare voksne», men i denne høringen vil vi forstå det som psykisk utviklingshemmede og andre med tilsvarende funksjonsnedsettelse og behov for tilrettelagte avhør. Personkretsen her kan blant annet være demente, ulike hjernesker, personer med psykiske lidelser eller andre som har behov for å kommunisere på en alternativ og/eller supplerende måte. Denne personkretsen har like stort behov for særskilt tilrettelegging under avhør som personer som har fått diagnosen «psykisk utviklingshemmet».

¹ Buudir (2013). Slik har jeg det i dag. Rapport om levekår for mennesker med utviklingshemming.

² Department of Health, (2000). *No secrets: Guidance on developing and implementing multi-agency policies and procedures to protect vulnerable adults from abuse.*

<http://www.elderabuse.org.uk/Documents/Other%20Orgs/No%20Secrets.pdf>. Buudirs oversettelse.

- **Begrepet Barnehus.**

Bufdir mener det er uheldig og diskriminerende at en stor gruppe voksne skal defineres inn under et tilbud for barn på grunn av deres funksjonsnedsettelse eller av andre årsaker. Psykisk utviklingshemming eller andre funksjonsnedsettelser medfører ikke at voksne kan forstås som barn eller at kompetanse på avhør av barn nødvendigvis er adekvat for voksne med bestemte diagnoser. Navnet Barnehus indikerer dette. Samtidig ser Bufdir behovet for at oppgaver knyttet til avhør av barn, psykisk utviklingshemmede og andre sårbare voksne foretas i Barnehusene. Bufdir vil derfor foreslå at Barnehusene får navn som gjenspeiler funksjon og målsetting; for eksempel «Kompetansesenter for avhør av barn og sårbare voksne».

Merknader til de enkelte forslagene

- *Aldersgrensen for å omfattes av ordningen senkes fra 16 til 15 år, men slik at det er tidspunktet for første avhør, og ikke for hovedforhandling, som er avgjørende.*

Bufdir er enig i forslaget. Direktoratet ønsker likevel å påpeke at om barnet er over 15 år og er psykisk utviklingshemmet, må avgjørelsen av om han eller hun må møte i hovedforhandlingen avgjøres av retten. En slik manglende uforutsigbarhet er lite ønskelig. Vi anser derfor arbeidsgruppens foreslåtte kompenserende tiltak som vist til under kapittel 5.3.3, som svært viktig. Vi ser det videre som sentralt at konkrete og individuelle tilpasninger blir iverksatt, både under forberedelse til avhør, i avhør og i forberedelse til hovedforhandlingen. Vi er enige med arbeidsgruppen i at terskelen for å fritta psykisk utviklingshemmede for å møte i retten ikke bør være høy, og at påtalemyndigheten så tidlig som mulig bør avklare om det er grunnlag for fritak fra møte i retten.

Det er videre uheldig å ha ulike aldersgrenser for de ulike bestemmelsene. Bestemmelsene som berører avhør av barn og særlig sårbare grupper bør ha samme aldersgrense, uavhengig av hvilken lov eller forskrift som det er snakk om.

- *Påtalemyndigheten i politiet gis hjemmel til å oppnevne verge i akutte tilfeller.*

Ved avhør av psykisk utviklingshemmede som har fått oppnevnt verge, er det behov for en nærmere klargjøring. Dersom vedkommende er umyndiggjort, er det vergen som treffer alle avgjørelser i forbindelse med etterforskningen. Dersom det er oppnevnt en begrenset verge, er en formelt sett ikke avhengig av vergens samtykke. Det er imidlertid en grunn til at vedkommende har fått oppnevnt verge, og politiet bør ta hensyn til dette. For den psykisk utviklingshemmede er det viktig å få god bistand slik at de prosessuelle rettighetene blir ivaretatt.

- **Barnehusene gis en sentral plass i ny ordning, og bruk av dem gjøres obligatorisk i mange tilfeller.**

Bufdir er enig i at barnehusene gis en sentral plass i en ny ordning, og at bruken av dem gjøres obligatorisk i mange tilfeller. Likevel ønsker direktoratet, som nevnt i overordnede bemerkninger, at personkretsen som barnehusene er obligatorisk utvides til også å gjelde «andre med tilsvarende funksjonsnedsettelse og behov».

Direktoratet foreslår videre at man i hele forskriften bruker betegnelsen sårbare personer eller «andre med tilsvarende funksjonsnedsettelse», istedenfor «andre med tilsvarende funksjonssvikt». Betegnelsen «svikt» er et negativt individrettet begrep som relaterer seg til en mer stringent medisinsk forståelsesmodell. Betegnelsen «nedsettelse» er et mer nøytralt ord og er det som blant annet brukes i stortingsmeldinger, o.l.

Dersom departementet ikke deler Bufdirs syn på behovet for en utvidet forståelse av målgruppen for obligatorisk bruk av barnehusene, foreslår vi at behov for særskilt tilrettelegging inngår i vurderingen i utkast til forskrift § 3 annet ledd annet punktum som regulerer hvilke hensyn det bør legges vekt på i spørsmålet om barnehus kan benyttes.

- *Krav om kompetanse til avhører og den som skal lede avhøret.*

Kompetansen til avhører og den som skal lede avhøret, vil ha stor betydning for kvaliteten av avhørene og vil være avgjørende for avhørenes bevisverdi. Direktoratet er enig med arbeidsgruppen i at avhørenes spesielle karakter og konsekvensene av å gjøre feil, gjør det nødvendig å utvikle faglige standarder for de som skal *lede avhør* av barn og psykisk utviklingshemmede/sårbare voksne.

Tilsvarende gjelder også for de som skal *foreta avhør* av barn og psykisk utviklingshemmede/sårbare voksne. Direktoratet støtter arbeidsgruppens forslag om at avhørene skal ledes av en politijurist med utvidet påtalekompetanse som har gjennomført utdanning i ledelse av avhør ved politihøgskolen. Vi er også enig i at avhører skal ha godkjenning fra Politihøgskolen.

Arbeidsgruppen viser til at avhør av små og store barn, barn med ulike former for utviklings- eller tilknytningsforstyrrelser og psykisk utviklingshemmede/sårbare voksne med store forskjeller i kognitive evner og kommunikasjonsferdigheter, representerer forskjellige utfordringer. Dette reiser, i følge gruppen, spørsmål om hvorvidt avhørskompetansen bør spesialiseres ytterligere. Utvalgets rapport om avhør av psykisk utviklingshemmede viser bl. a at det er for lite fokus på slike utfordringer, at sakene er for dårlig kartlagt med hensyn til funksjonsnivå og begrepsforståelse og at det er behov for

kompetanseøkning om utviklingshemming og kognitiv forståelse i alle ledd. Kunnskap om alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) blir også fremhevet som sentralt hvor den utviklingshemmede har dårlig språk eller redusert evne til å kommunisere.

Rapporten om sekvensielle avhør av førskolebarn viser også at det er behov for fortsatt metodeutvikling og kompetanseheving om egnede avhørsmetoder overfor små barn. Direktoratet støtter arbeidsgruppen i at det bør gjøres ytterligere forsøk med sekvensielle avhør.

Direktoratet er enig i at regelverket så langt som mulig bør tilrettelegge for at barn, psykisk utviklingshemmede og andre sårbare voksne med tilsvarende funksjonsnedsettelse og behov, får den tilrettelegging og oppfølging som kan gis gjennom barnehusene. For å bli tilstrekkelig gode i å håndtere saker av kompleks karakter, er det nødvendig med mengdetrening. Direktoratet er derfor enig i at det er avgjørende for kompetanseutviklingen på barnehusene, at de får tilstrekkelig antall saker som omfatter avhør. En inkludering av saker som gjelder voksne med tilsvarende funksjonsnedsettelse og behov for tilrettelegging i barnehusene ansvarsområde (som argumentert ovenfor), vil kunne bidra til å øke antall saker og gi grunnlag for mer målrettet og bredere kompetanse ved barnehusene. At antallet saker blir tilstrekkelig stort, vil også være et vesentlig bidrag til å kunne utvikle kunnskapsbaserte avhørsmetoder for denne gruppen.

Barnehusene gir mulighet til å etablere regionale kompetansesentra for avhørere. Barnehusene er allerede i gang med et slikt tilbud, men deltagelsen er frivillig og oppslutningen variabel. Direktoratet støtter arbeidsgruppen i at dette bør formaliseres i en ny avhørsordning. God avhørskompetanse krever ikke bare god teoretisk skoleing, men også praktisk erfaring som må vedlikeholdes og videreutvikles. Uformelle ordninger for faglig oppdatering mellom barnehusene, politihøyskolen og Kripos, bør formaliseres slik at kunnskap og erfaringer tilflyter avhørerne på landsbasis. Direktoratet mener det også bør vurderes hvorvidt Statped og Habiliteringstjenesten kan inngå i et formalisert samarbeid med aktørene som nevnt ovenfor.

Skal kompetanseheving ha effekt bør den i størst mulig utstrekning gjøres obligatorisk og på sikt sertifiseres. Det bør etter vår vurdering sees hen til den svenske modellen. Direktoratet støtter arbeidsgruppens forslag om krav til regodkjenning av avhørskompetanse, og at politihøyskolen overlates ansvaret for utformingen av ordningen.

- **Regler for hvem som kan tillates å følge avhøret.**

Arbeidsgruppen har foreslått at foreldre til barn som avhøres normalt ikke skal følge avhøret. Dette er begrunnet i at i de fleste sakene gjelder overgrep av en nærstående. Det vil være vil da være representanter fra barnehuset og bistandsadvokaten, eventuelt bistandsadvokaten som setteverge, som følger barnet under 15 år eller den psykisk utviklingshemmede under avhør. Forslaget er negativt avgrenset i forhold til gjeldende rett.

Disse gruppene kan ofte ha vanskeligheter med å gjennomføre et avhør overfor personer de ikke kjenner. Dersom personen ikke føler trygghet eller har tillit til representantene fra barnehuset, eller bistandsadvokaten/settevergen, vil dette svekke muligheten til å klargjøre faktum. Direktoratet presiserer at avhørslederen da må ta hensyn til utkast til forskrift § 8 annet ledd siste punktum om at «andre kan tillates å følge avhøret der dette vurderes forsvarlig.» Formålet med bestemmelsene er å få barnet under 15 år eller psykisk utviklingshemmede til å snakke under et utenomrettslig avhør. Avhøret skal erstatte eller komme i tillegg til bevisførselen i en eventuell hovedforhandling.

Direktoratet av den oppfatning at barnevernet som hovedregel bør være med under avhøret. Dette for å kunne iverksette beskyttelsestiltak om nødvendig.

Konklusjon

Bufdir slutter seg til endringsforslagene i rapporten med forbehold om de merknader som er gjort.

Med hilsen

Mari Trommald
direktør

Helga Fastrup Ervik
avdelingsdirektør